

№ 10 (459)
Сакавік 2013 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

www.bfk.by

У нумары:

☞ **Помнікі: мураванья і драўляныя будынкi з розных рэгіёнаў –** *стар. 2*

☞ **Ушанаванне: Скокі, Урсын-вечар –** *стар. 3*

☞ **Рэгіён: годная назва «Жодзіна» –** *стар. 4*

На тым тыдні...

✓ **4 сакавіка** ў Нацыянальным гістарычным музеі Рэспублікі Беларусь адбылася **прэзентацыя ўнікальнага двухбаковага вынаснага абраза (фератрона) XVIII ст.** з фондаў музея.

Фератрон – у каталіцкіх і ўніяцкіх храмах вынасны абраз або скульптура, якія выкарыстоўваліся пад час працэсіяў. У фонды Нацыянальнага гістарычнага музея фератрон патрапіў у 1971 г. у выніку экспедыцыі. Аднак з-за дрэннага стану ніколі не экспанаваліся. У 2012 г. дзякуючы калектыву рэстаўратораў ААТ «Белрэстаўрацыя» на чале з У. Нікіціным гэты фератрон атрымаў другое жыццё.

✓ **5 сакавіка** Дзяржаўны літаратурна-мемарыяльны музей Якуба Коласа зладзіў святочную музычную імпрэзу. Ва ўтульнай гасцёўні прайшоў традыцыйны **«Кватэрнік у дзядзькі Якуба»**. Гэтым разам у камернай атмасферы заграў гурт «Нельга забыць», які прадставіў увазе прысутных праграму «Леаніды не вернуцца да зямлі...» паводле аднайменнага твора Уладзіміра Караткевіча.

✓ **5 сакавіка** ў Музеі сучаснага выяўленчага мастацтва прэзентавалі новы фатаграфічны праект Андрэя Шчукіна **«Кинестетика»**.

✓ **6 сакавіка** ў філіяле Нацыянальнага гістарычнага музея Рэспублікі Беларусь «Дом-музей І з'езда РСДРП» адбылася **прэзентацыя асабістых рэчаў і фотаздымкаў Ларысы Александроўскай**, першай у рэспубліцы народнай артысткі СССР (1940), першай жанчыны-рэжысёра оперы. Прэзентацыя праходзіла ў рамках доўгатэрміновага выставачнага праекта «Первые».

✓ **6 сакавіка** ў мінскай галерэі «Ласандр-арт» адкрылі выстаўку жывапісу мастака і архітэктара Івана Мядзведзева **«Паззія белых начэй»**, прысвечаную 100-гадоваму юбілею творцы. На ёй прадстаўленыя акварэлі 1945–1953 гг. з відамі Ленінграда, Вільні, Рыгі з прыватнай калекцыі дачкі мастака Ірыны Кузняцовай.

Выстаўка працягнецца да 30 сакавіка.

✓ **6 сакавіка** ў Цэнтральнай навуковай бібліятэцы імя Якуба Коласа НАН Беларусі адбылося **адкрыццё гістарычнай выстаўкі «Сакавік 1968»**. Яна прысвечаная падзеям сакавіка 1968 года – аднаму з найважнейшых перыядаў у гісторыі Польшчы пасля Другой сусветнай вайны. У экспазіцыі прадстаўленыя фатаграфіі і дакументы, што адлюстроўваюць разгортванне сакавіцкіх падзеяў у розных гарадах Польшчы: надзвычайны сход Варшаўскага аддзела Саюза польскіх пісьменнікаў, студэнцкія мітынгі, вулічныя маніфестацыі, масавыяходы ў прафсаюзах і інш.

Праект падрыхтаваны пры падтрымцы Інстытута Нацыянальнай Памяці (Варшава) і Польскага Інстытута ў Мінску.

Казалі, што Масленіца бывае «на маладзіку»: «Рог месяца ўмачыў у масла»

«Ты жывеш у Беларусі...»

З 18 па 28 лютага ў мазырскай бібліятэцы-філіяле № 12 праходзіла дэкада беларускай і краязнаўчай кнігі «Беларусь – маё слова і песня», у рамках якой адбыўся вусны часопіс «Ты жывеш у Беларусі». Слушачамі і ўдзельнікамі мерапрыемства былі вучні 9-класаў гарадской гімназіі імя Янкі Купалы.

Вусны часопіс пачаўся з тэматычнай прэзентацыі, падрыхтаванай бібліятэкарам Вольгай Шчэрба. Разам з бібліятэкарамі Наталляй Аўсіюк і Таццянай Дамасевіч удзельнікі пачалі вандроўку са сталіцы нашай

Радзімы – горада-героя Мінска. Цікавым і зямальным быў матэрыял пра іншыя абласныя цэнтры краіны.

Старонкі гісторыі Полацка, Віцебска, Гродна, Мазыра, Брэста, Хатыні, Магілёва і Гомеля – самыя разнастай-

ныя. Вучні змаглі ўбачыць і параўнаць, як яны змяніліся за некалькі стагоддзяў. Асабліва захапіў дзяцей іх родны старажытны Мазыр, яго вуліцы, завулкі і будынкi. Яны з захапленнем разглядалі на экране фотаздымкі горада і яшчэ, і яшчэ раз прасілі вярнуцца да папярэдніх здымкаў. Юнакі і дзяўчаты не толькі разглядалі вуліцы Мазыра, якіх ужо няма, але і задавалі пытанні: а дзе гэта? і калі гэта было? што там знаходзілася ў тых гадах? Такі інтарэс радуе бібліятэкараў і настаўнікаў. І сведчыць пра тое, што вучняў цікавіць гісторыя свайго краю і яны жадаюць больш аб ім ведаць.

Напрыканцы мерапрыемства бібліятэкар Таццяна Майдзібор прапанавала бібліяграфічны агляд літаратуры да кніжнай выстаўкі «Гістарычныя мясціны нашай Радзімы». Асобна яна вылучыла кнігі пра Белавежскую пушчу і Мазыр, якія можна ўзяць дадому для глыбейшага вывучэння.

*Алена МАЗУРКЕВІЧ,
бібліятэкар гімназіі
імя Янкі Купалы*

*Танна БУЛАШ,
бібліятэкар
філіяла № 12*

Чарговая старонка працы Таварыства

Падрыхтоўка прапаноў па наданні статусу гісторыка-культурнай каштоўнасці архітэктурным аб'ектам. Гэта вельмі важныя накірунак працы па ахове нашай спадчыны. Таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры не толькі дэкларуе неабходнасць працы ў дадзеным накірунку, але і рэгулярна рыхтуе і накіроўвае ў Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь адпаведныя прапановы.

Вось і сёлета былі пададзены прапановы па наданні статусу помніка гісторыі будынку былой інфекцыйнай бальніцы мінскага гета па вул. Кальварыйскай, 3-а, а таксама па наданні статусу помнікаў архітэктурнага ансамблю будынкаў па вул. Валковіча, 23 у Гродне і будынку па вул. Вароўскага, 9 у Магілёве.

Будынак былой інфекцыйнай бальніцы мінскага гета, у якім дзейнічаў антынацысцкі падпольны цэнтр у 1941–1943 гг., быў узведзены на мяжы 1920–1930-х гг. як будынак агульнаадукацыйнай школы. Першапачаткова, мяркуючы па старых фотаздымках, быў неатынкаваны і меў рысы архітэктурнага стылю канструктывізму.

З моманту ўтварэння гета ў Мінску ў будынку размясцілася інфекцыйная бальніца, у якой пры актыўнай арганізатарскай ролі яе галоўнага ўрача Льва Куліка дзейнічала падпольная група гета, існаваў явочны пункт для сувязі з партызанамі, пункт прыёму зводак Савінфармбюро, адбываўся збор медыкаментаў для падпольных і партызанскіх баявых групаў і вязняў гета.

Будынак па вул. Вароўскага, 9 у Магілёве паводле матэрыялу пабудовы, характару канструкцыі, дэкару фасадаў можна датаваць другой паловай XVIII – пачаткам XIX стст. Гэта пацвярджаецца выяўленнем будынку на плане Магілёва 1778 г. Пабудова з'яўляецца адной з найстарэй-

шых ацалелых мураваных камяніцаў Магілёва і вартая статусу нерухомай матэрыяльнай гісторыка-культурнай каштоўнасці як помнік архітэктурны.

Драўляны асабняк з маленькай мураванай вартоўняй па вул. Валковіча, 23 у Гродне (сядзіба Аніхімоўскіх) быў узведзены на пачатку XX ст. па адзіным архітэктурным праекце; сядзіба задумвалася як жылы комплекс для сям'і губернскага судзі Аніхімоўскага ў новым на момант стварэння ансамбля прадмесці Новы Свет, распланаваным паводле рэгулярнага генеральнага планавання.

Усе прапановы будуць вынесены на разгляд Беларускай рэспубліканскай навукова-метадычнай рады па пытаннях гісторыка-культурнай спадчыны. А на дадзены момант у мясцовыя выканаўчыя органы накіраваная інфармацыя аб тым, што ў адпаведнасці з арт. 22 Закона «Аб ахове гісторыка-культурнай спадчыны Рэспублікі Беларусь» прапанаваныя на атрыманне статусу будынку знаходзяцца пад аховай дзяржавы.

Застаецца сказаць, што прапанова па будынку па вул. Валковіча, 23 у Гродне падрыхтаваная актывістамі мясцовай моладзевай суполкі Таварыства аховы помнікаў «Яравіт» з дапамогай гродзенскіх гісторыкаў і краязнаўцаў, а прапановы па Мінску і Магілёве падрыхтаваныя Рэспубліканскім саветам ГА БДТАПГК у межах агульнанацыянальнай кампаніі «Будзьма беларусамі».

Інфармацыя Таварыства

Будынак па вул. Вароўскага, 9 у Магілёве

Будынак па вул. Валковіча, 23 у Гродне

Ф.СП-1

Міністэрства сувязі Рэспублікі Беларусь

АБАНЕМЕНТ на газету **63320**

(індэкс выдання)

Краязнаўчая газета

Колькасць камплектаў

на 20 _ год па месяцах

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	----	----

Куды _____ (паштовы індэкс) _____ (адрас)

Каму _____ (прозвішча, ініцыялы)

ДАСТАВАЧНАЯ

КАРТКА

на газету

63320

(індэкс выдання)

Краязнаўчая газета

Кошт	падпіскі _____ руб.	Колькасць камплектаў
	пераадрасоўкі _____ руб.	

на 20 _ год па месяцах

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	----	----

Куды _____ (паштовы індэкс) _____ (адрас)

Каму _____ (прозвішча, ініцыялы)

Індэкс 63320

15 850 руб.
47 550 руб.
95 100 руб.

Індывідуальная падпіска

1 месяц
3 месяца
6 месяцаў

Падпіска можна з любога месяца!

Масленічны калейдаскоп

3 сакавіка на плошчы мікрараёна «Маладзёжны» ў Касцюковічах адбыліся масленічныя гуляні. Добраму настрою спрыяла па-вясноваму цёплае і сонечнае надвор'е. Мабыць, таму дзея атрымалася масавай і разнастайнай.

Арганізатарамі была прапанаваная шырокая праграма, якая прадугледжвала магчымасць культурнага правядзення вольнага часу для жыхароў горада ўсіх узростаў. На цэнтральнай сцэне разыгрывалася тэатральна-музычная пастаноўка, якая адпавядала ўсім умовам традыцыйнай абраднасці мясцовасці. Масленічныя песні і карагоды ў выкананні фальклорных ансамбляў «Сяброўкі», «Вераснянка» сельскіх дамоў культуры, народных фальклорных ансамбляў «Весялуха», «Белая Дуброва» не давалі стаяць на месцы, прымушалі народ пускацца ў скокі. Неўзабаве запалала вялікае вогнішча, на якім героі тэатралізаванага дзейства Вясна, Скамарохі і ўдзельнікі народнага фальклорнага ансамбля «Калініца» пад рытуальныя песні і рухі развіталіся з Зімою, спаліўшы яе пудзіла.

Выстаўка дэкаратыўна-ўжыткавага мастацтва выклікала цікавасць у аматараў эксклюзіўных цуда-рэчаў. Разнастайны выбар драўляных, тканых, саламяных вырабаў і сапраўдныя шэдэўры выяўленчага мастацтва прадставілі касцюковіцкія майстры на суд і кашалёк жыхароў і гасцей горада, бо шмат хто пажадаў набыць упадабаныя рэчы.

Шчырае захапленне выклікалі экспанаты сялянскага падвор'я ў самых маленькіх гасцей свята. З непрытоеным задавальненнем пазіравалі яны перад фотакамерамі сваіх бацькоў, усеўшыся вярхом на макеты запрэжаных коніка і рабой кароўкі. Было шмат ахвочых пракаціцца на санкавых запрэжках з ветрыкам па рыпучай снежцы... Эх, экзотыка!

Прадстаўнікам моцнай паловы чалавецтва таксама было дзе прадэманстраваць маладзёцкі спрыт. Не кожнаму хапіла духу і ўпартасці адолець высачэзны слуп і здабыць прызы. Хтосьці здаваўся адразу, у кагосьці атрымлівалася дабрацца да сярэдзіны, але прыходзілася, абадраўшы локці, спусціцца на зямлю ні з чым. Праўда, не перавяліся сапраўдныя волаты! Аднаму хлопцу пашчасціла – ён адолеў гэту драўляную махіну і стаў уладальнікам бутэлькі шампанскага. Але хутка няспынны гул авацыяў і апладысmentaў сарваў у свой адрас 24-гадовы асілак Дзмітрый Бурачкоў, які не толькі дабраўся да самага верху, але здолеў зняць усе торбы з прызамі. Усё, астатнім тут рабіць няма чаго, дарма караскацца на слуп ахвочых няма.

Час падсілкавацца. «Калі ласка!» – запрашалі да сваіх сталоў гаспадыні-кухаркі. Бліны і аладкі – неад'емны атрыбут Масленіцы, шкварчэлі прама перад вачыма пакупнікоў.

Далей зноў назіраецца скупнасць народа. Гэта атракцыйны на любы густ прапаноўвалі работнікі моладзевага культурнага цэнтра «Юнацтва». Тут моладзь паспрабавала сябе ў спрыце, хуткасці і трапнасці. Да фінішу набліжаюцца два хлопчыкі з калодкамі на нагах. Шчокі ружовыя, дыханне цяжкае, а на твары – задавальненне, і вочы блішчаць. Пытаюся: «Ну як, хлопцы, настрой, свята?» Ды немагчыма за імі паспяваць запісваць, бо навіперадкі, перакрываючы адзін аднаго, дзеляцца шчаслівыя хлапчкі ўражаннямі, дэманструюць выйграныя прызы. А што яшчэ трэба?! Бо для іх гэта ўсё і арганізавана – каб вылезлі нарэшце з сацыяльных сетак ды ў жывую сустрэліся з сябрамі.

Ведаючы, што ў мікрараёне «Маладзёжны» жыве шмат перасяленцаў з чарнобыльскіх вёсак, апытваю найбольш старэйшых жыхароў на конт асаблівасцяў святкавання Масленіцы ў іх рэгіёне. Пералічваліся не толькі ўжо знаёмыя традыцыйныя дзеянні масленічных гулянняў (гушканне маладых параў на арэлях, паход зяцёў да цешчаў на бліны і г.д.), але сёе-тое пачула і новенькае. Так, Ганна Федарыстава з вёскі Забычанне расказала: «У маслены тыдзень нашыя вясцоўцы хадзілі адно да аднаго ў госці. Песні спявалі, снедалі разам. Галоўная страва, вядома ж, бліны. Пяклі іх хто з чаго. Былі бліны з бульбай, з грэчкай, з пшанічнай і з ячменнай мукою. Добра будзе ў хаце той гаспадыні, чые бліны больш нахваляць аднавяскоўцы. Таму ўсе імкнуліся як мага больш і грамчэй, прыцмокваючы, хваліць адно аднаго. А цешча зяцю галаву маслам масліла, каб «замасліць» і каб дачцэ з ім багата жылося». Цяпер ні адзін зяць галаву пад цешчына масліца не падставіць, а вось паспытаць цешчыных блінцоў – гэта заўжды прыемна і ўжо традыцыйна.

Калядкі, Масленіца, Купала... Здаўна жадаецца нашаму народу святаў. Бо там, дзе гучаць музыка і песні, там не месца суму, а побытавыя праблемы адыходзяць на другі план.

Наталля ДРОБЫШАВА,
кіраўнік народнага аматарскага аб'яднання
Літаратурная гасцёўня «Крынічка»
пры Касцюковіцкай ЦБ імя І.Т. Чыгрынава

«Урсын-вечар» у Скоках

(да 255-годдзя з дня нараджэння Юльяна Урсын Нямцэвіча)

16 лютага ў гісторыка-мемарыяльным музеі «Сядзіба Нямцэвічаў» адбыўся музычна-літаратурны «Урсын-вечар». Менавіта ў гэты дзень, але ў далёкім 1758 годзе, у старым драўляным доме з лістоўніцы ў сям'і Марцэлія Урсын Нямцэвіча і Ядвігі з Сухадольскіх нарадзіўся сын. Потым Юльян Урсын Нямцэвіч стаў паэтам, празаікам, драматургам, аўтарам шматлікіх літаратурных твораў, палітычным дзеячам, аўтарам Канстытуцыі 3 мая 1791 года, ад'ютантам Тадэвуша Касцюшкі. Наш зямляк быў знаёмы са знакамітымі людзьмі свайго часу Паўлам I, Аляксандрам I, Напалеонам Банапартам, Адамам Чартавым, Джорджам Вашынгтонам і інш. Ягонае жыццё было звязанае з рознымі мясцінамі ў Заходняй Еўропе, Расійскай імперыі і Паўночнай Амерыцы. Але лёс заўсёды цягнуў яго ў родныя мясціны – Скокі.

Ю. Нямцэвіч ў дзяцінстве ў выкананні М. Еўтушэнка

Гэтая ідэя і лягла ў аснову мерапрыемства, у якім арганізатары адлюстравалі біяграфію славаў асобы. У тэатралізаваных, літаратурных і музычных пастаўках былі паказаны факты з дзяцінства і часоў вучобы, з палітычнай і творчай дзейнасці Ю. Нямцэвіча.

Сваімі песнямі парадавала гасцей грамадскае аб'яднанне «Берасцейская харугва», з якім у музея наладжанае цеснае супрацоўніцтва. Вершы і ўрыўкі з празаічных твораў выдатна прадэкламавалі сябры «АКЦ Мост».

Вялікую дапамогу ў правядзенні мерапрыемства аказвалі вучні Скокаўскай школы, якія самі займаліся пошукамі і перакладам з польскай і англійскай моваў працаў аб Нямцэвічах. Асабліва шмат эмоцыяў выклікалі скрыпачныя творы ў выкананні Наталлі Панько з дачкаю Святланай.

Парадны пакой сядзібы Нямцэвічаў быў запоўнены краязнаўцамі ды іншымі неаб'якавымі да гісторыі роднага краю людзьмі. Кніжную выставку, прысвечаную Ю. Нямцэвічу, арганізавала Брэсцкая абласная бібліятэка. Намеснік дырэктара па навуковай працы Ала Мяснанкіна расказала пра невялікае адкрыццё: была знойдзена Берасцейскай Біблія з асабістай бібліятэкі Нямцэвічаў у Адэсе. Такім чынам, адзін з ацалелых арыгіналаў гэтай кнігі да Першай сусветнай вайны знаходзіўся ў Скоках.

Сярод гасцей прысутнічалі старшыня Брэсцкага раённага

Паланэз ад сямейнага дуэта Панько

выканаўчага камітэта Уладзімір Мацука, ягонае намесніца Людміла Жуковіч, старшыня Брэсцкага раённага Савета дэпутатаў Фёдар Каланчук, намеснік мэра раёна Урсынаў горада Варшавы пан Вітальд Каладзежскі, старшыня Савета раёна Урсынаў горада Варшавы пан Лех Крулікоўскі. Удзел польскіх гасцей быў невыпадковым. Справа ў тым, што ў Варшаве ёсць Урсынаў раён, які таксама цесна звязаны з нашым земляком гістарычна, – Юльян Нямцэвіч 15 гадоў жыў у фальварку Роскаш непадалёк Варшавы, дзе захавалася ягонае сядзіба (цяпер там рэктарат Галоўнай сельскагаспадарчай акадэміі ў Варшаве). Нямцэвіч – як раней, так і сёння – папулярная асоба для

польскай грамадскасці. Таму старшыня Савета раёна Урсынаў Варшавы пан Крулікоўскі выказаў думку аб працягу цеснага супрацоўніцтва паміж сваім раёнам і гісторыка-мемарыяльным музеём «Сядзіба Нямцэвічаў». Ад польскага боку музей атрымаў у падарунак каштоўныя перавыдадзеныя працы Нямцэвіча.

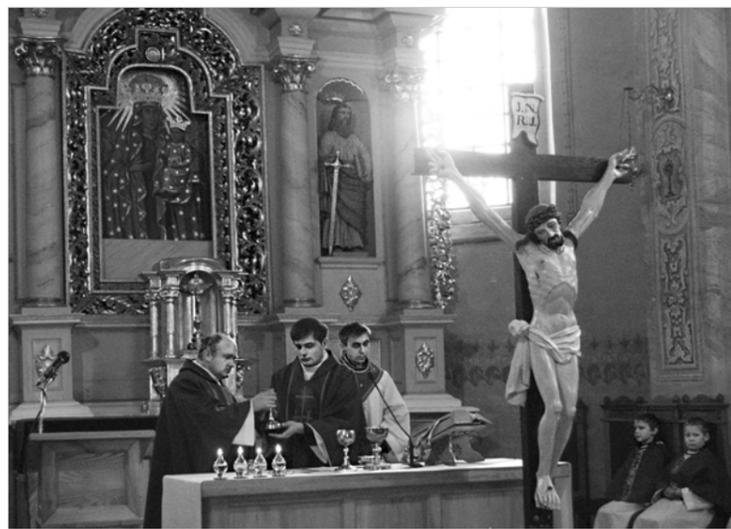
Мерапрыемства зрабіла глыбокае ўражанне на ўдзельнікаў і гасцей. У планах – зрабіць яго штогадовым. Наперадзе ў музея шмат цікавых задумак і творчых планаў.

Генадзь ХОДАР,
метадыст па ахове
гісторыка-культурнай спадчыны
аддзела культуры Брэсцкага
райвыканкама

Памяць у краязнаўстве

Напрыканцы лютага ў аграгарадку Камаі Пастаўскага раёна ў касцёле Святога Яна Хрысціцеля адбылося святочнае набажэнства, што вёў нядаўна пасвечаны ў святары ксёндз Даніла Сваяк, – духоўны пераемнік сьляннага ксяндза, грамадскага дзеяча, паэта Казіміра Сваяка (ксёндз Канстанцін Стаповіч), 123-я ўгодкі народзінаў якога адзначала краязнаўчая супольнасць.

Пасля святой імшы распачалася літаратурна-мастацкая імпрэза. Вядучы імпрэзы краязнаўца з Астравеччыны Іаланта Валувіч падзякавала ксяндзам Яцэку і Данілу за пранікнёную пропаведзь. Затым ім уручылі падарункі ў знак удзячнасці за руплівасць дзеля памяці земляка астраўчанаў, які сваё святарства пачаў у Камайскім касцёле. Паэты Станіслаў Курыла і Святлана Міралькова прачыталі ўласныя вершы, а сваю песню прапавядала Людміла Кухарэвіч. Некалькі твораў выканаў фальклорны гурт «Балцкі субстрат» з Мінска.

Імпрэза працягнулася ў плябаніі, дзе гасцей чакаў святочны абед, прымеркаваны да дня народзінаў Казіміра Сваяка (19 лютага) і Міжнароднага дня роднай мовы. Таксама пісалі беларускую дыктоўку: урывак з твора Казіміра Сваяка «Гутарка аб нашай «простай» мове». Дыктавала філолаг Людміла Кухарэвіч. У дыктоўцы прынялі ўдзел 18 чалавек. Затым быў распаўсюджаны

праект адозвы да жыхароў раёна аб арганізацыі і адкрыцці ў Астравіцкім этнашколы імя Казіміра Сваяка. Краязнаўчы клуб Астравеччыны «Вільняр» палічыў сваім абавязкам прадоўжыць у XXI стагоддзі справу выбітнага земляка, які за свой кароткі век у межах парафіі арганізаваў сем беларускіх школак і настаўніцкія курсы, а ў касцёле казаў слова Божа на роднай мове, за што і ўганараваны народным званнем «Здабыўца сэрцаў беларусаў».

На ідэю этнашколы ў Астравіцкім націснула з'яўленне летась беларускамоўнага класа ў гімназіі № 1 райцэнтра, дзе навучаецца 16 дзетак. Пад час святочнага абеду таксама прыгадаліся падзеі паўстання Кастуся Каліноўскага 1863 года, якія не абмінулі і Пастаўшчыну. Зноў гучалі беларускія песні, вершы, вялася жывая плённая размова па пытаннях краязнаўчай справы.

Паўліна СВЯТЛАНІЧ,
в. Камелішкі
Астравецкага раёна

«Важна, каб было пачуццё слова»

1 сакавіка ў ВДУ імя П.М. Машэрава адбылася сустрэча з вядомым віцебскім пісьменнікам Сяргеем Рублеўскім, аўтарам сямі кніг, сярод якіх «Абмытыя валуны», «Святло лускі», «Паспець надыхацца» і іншыя. Дарэчы, за нядаўна выдзенаю кнігу «Паспець надыхацца» аўтар атрымаў літаратурную прэмію «Гліняны Вялес», заснаваную Таварыствам вольных літаратараў.

Сяргей Васільевіч прыйшоў у літаратуру адносна нядаўна. Яго першая кніга з'явілася ў 2001 годзе. А да гэтага было навучанне на фізічна-матэматычным факультэце Віцебскага педагагічнага інстытута, потым праца ў школе. Адпрацаваўшы па размеркаванні, С. Рублеўскі вырашыў звязаць лёс з літаратурай, таму і пайшоў у журналістыку. Працаваў у раёнках. Лічыў, што журналістыка непаруйна суіснуе з літаратурай. Але з цягам часу зразумеў, што гэтак меркаванне было памылковым. Доўгі час ён займаў пасаду галоўнага рэдактара віцебскай абласной газеты «Народнае слова». Цяпер працуе намеснікам начальніка абласнога ўпраўлення юстыцыі, з'яўляецца загадчыкам аддзела па архівах і справаходстве Віцебскага аблвыканкама.

С. Рублеўскі вывучаў беларускую мову толькі ў пачатковай школе. Асабліваці беларускай гаворкі ён браў ад сваёй маці, услахоўваўся ў кожнае слоўка, сказанае ёю. «Да сённяшняга дня запомнілася змястоўнае і ёмістае маміна: «якая прыгожая снегавіна лягла на зямлю!» – кажа С. Рублеўскі. – Ёсць дзве крыніцы, па якіх можна вывучаць мову, – гэта чытаць і слухаць, як гавораць людзі, найперш вяскоўцы». Для аўтара, лічыць Сяргей Васільевіч, вельмі важна, каб было пачуццё слова, тады паступова з'явіцца і «гнуткасць» мовы. Бо словы павінны быць шчэпленыя, як плынь, дзе усё гарманічна. С. Рублеўскі закрэпіў гэтую панаванне рускай мовы ў Беларусі. Як лічыць пісьменнік, яна ў нас сурагатная, канструяваная, збедная і нежывая.

А для тых, хто хоча стаць пісьменнікам, ён сказаў так: «Калі можаш не пісаць – не пішы. А калі душа даходзіць да такога стану, што ты не можаш не пісаць – пішы, і гэта будзе шчыра». На пытанне, што для вас пісьменніцкая праца, С. Рублеўскі адказаў – працэс, ад якога атрымліваеш асалоду.

На завяршэнні сустрэчы аўтар падпісаў ахвочым свае кнігі і сфатаграфавалася на памяць.

Надзея ЗУЕВА, студэнтка ВДУ імя П.М. Машэрава

Фота Юліі ГАЎРЫЛЕНКІ

Нярэдка бывае так, што купіш кніжку або атрымаеш яе ў падарунак, а вось прачытаць усё не выпадае. Таму прадчуваў асалоду, калі з'явілася нагода, дайшлі нарэшце рукі да тома навукова-папулярных эцюдаў Валянціны Лемцюговай «Тапонімы распавядаюць». Тлумачыцца ў ім паходжанне каля трох тысячаў назваў беларускіх айконімаў – найменняў паселішчаў. Задзейнічана таксама шмат гідронімаў – назваў азёраў, рэк, балотаў; мікратапонімаў – палёў, сенажацей, урочышчаў; антрапонімаў – уласных асабовых імёнаў, мянушак і прозвішчаў. Пры назвах аўтарка падала гістарычныя, геаграфічныя і этнаграфічныя звесткі, народныя легенды і паданні, старадаўнія і сучасныя версіі, агульнавядомыя і зусім новыя навуковыя варыянты.

Валянціна Пятроўна – навуковец вельмі аўтарытэтны і кампетэнтны. Ведаю гэта хаця б таму, што меў гонар і задавальненне рэдагаваць, а потым і выдаваць яе (у сааўтарстве з Ганнай Арашонкавай) «Слоўнік цяжкасцей беларускай мовы».

Зразумела, што кнігі кшталту «Тапонімы распавядаюць» не чытаюць, як белет-

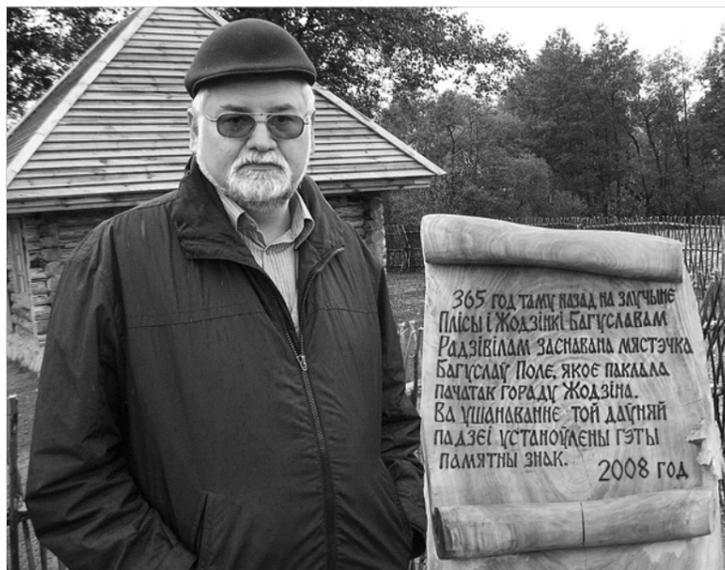
Назва старадаўняя і годная

буданах і зямлянках у лесапасады, да яе спускаўся на лыжах з чыгуначнага адхону. Больш за тое, пры вуліцы Піянерскай пачуваўся разам з сябрукамі піянерам Дзікага Захаду і намерваўся быць за прудзіць рачулку, каб потым ладзіць платы і сплаўляцца на іх у бок Плісы хаця б да вуліцы Маскоўскай (часткі колішняга тракта на Маскву), пад якую нырцвала яна ў жалезабетонны калектар.

Акцэнтую, што з'явілася Жодзіна на сутоку Жодзіна з Плісою і таму, што вышэй па цячэнні было мястэчка з аднайменнаю назвай Пліса, якое большавікі перайменавалі ў недарэчны і грувацкі Чырвоны Сцяг.

Мяркую, што найхутчэй найменне гідроніма Жодзіна – балцкага паходжання са значэннем «гаваркая, булькатлівая» рэчка.

Упэўнены, што менавіта ад назвы рэчкі пайшло і найменне паселішча. Агульнавядома, што славяне на тэрыторыі Беларусі градыцыйна сяліліся на сутоках рэк, а паселіш-

Аўтар каля памятнага знака аб заснаванні мястэчка Багуслаў Поле

ліва па вайне 1558–1583 гг. з Расіяй, цэнтр цяжару мог пераносіцца ў Зарэчча.

Што тычыцца першай пісьмовай згадкі пра паселішча, дык даціроўку трэба было б пазначыць амаль на паўстагоддзя раней. Гісторык Вячаслаў Насевіч адшукаў у «Смалявіцкім інвентары» за 1643 год запіс, што пад будучае мястэчка Багуслаў Поле ўжо высечаныя 400 пляцовак, большасць якіх ужо разабраная, а рэстр знаходзіцца ў пана Чэрніка.

Справа ў тым, што Жодзіна Слабада і Багуслаў Поле – тое самае паселішча, а дзве назвы, народная і афіцыйная, доўгі час бытавалі паралельна! Найхутчэй, «кіраўніцтва справамі» знакамітага дзяржаўнага і ваеннага дзеяча Вялікага Княства Літоўскага князя Багуслава Радзівіла (1620–1669) заснавала слабаду там, дзе ўжо жылі сяляне-тубыльцы. А каб прывабіць рамеснікаў і гандляроў на зямлі ўсходняй ускарэй сваёй Смалявіччыны, князь падараваў ім «слабоды» – вызваліў ад выплаты чыншу і падаткаў аж на 25 гадоў.

Цалкам лагічна, што Жодзіна Слабада – гэта слабада на рэчцы Жодзіна. Мажліва, азначэнне Жодзіна спатрэбілася і на тое, каб адрозніваць мястэчка ад іншай Слабады, якая і сёння месціцца на захад ад Смалявічаў.

А вось што да назвы Багуслаў Поле, дык тут, як кажуць, ёсць пытанне. Польскі гісторык Генрых Літвін, які займаецца перыядам XVI–XVII стагоддзяў, зазначае: «Несумнена, што ў свой час па-польску гэта гучала і пісалася "Bogusławpol"». На Беларусі і на Украіне назвы гарадоў і мястэчак нярэдка падавалі на ўзор Багуслаў Поля. Аднак гэта няправільна! Насмрэч у падобных назвах фігуравала слова «поліс», што па грэцку азначае «горад, паселішча»! Багуслаў-поліс, Барысполіс, Крыстына-поліс, Езуполіс, Марыям-поліс і гэтак далей. Гэта тычылася гарадоў, заснаваных у XVI стагоддзі і пазней».

Мяне самога даўно бянтэжыла – чаму «Поле»? Новыя гарады ўзніклі найчасцей на рэках, але нярэдка пасярод лясоў і нават пушчаў. І сёння ў наваколлях горада захава-

ліся такія мікратапонімы, як Зялёны Бор і Бабін Лес. Дык адкуль жа бралася тое ці іншае Поле?! Мабыць, з-за гэтак званай народнай этымалогіі ці праз недастатковую пісьменнасць некаторых пісарчукоў, якім замест «поліс» чулася «поле». Наўрад ці адзін з тагачасных найбуйнейшых латыфундыстаў ВКЛ князь Багуслаў Радзівіл узрадаваўся б, калі дазнаўся б, што паселішча ў ягоны гонар імянуецца Поле!

Аднак тая назва захаваная ў найменні адной з вуліцаў Жодзіна, гідранімічная версія якога не даспадобы шаноўнай Валянціне Пятроўне. Яе яна нават не згадвае і піша: «З першаснай назвы вынікае, што гісторыя горада распачыналася са слабады, якую заснаваў нехта Жадзен ці Жэдзень. Менавіта такія сугучныя з асновай назвы, імёны засведчаныя ў «Ономастыконе» С.Б. Весялоўскага: Жаден Григорьев (1593 г.), Жедень Семен Иванович (1625 г.). Відаць, ад той жа асновы, з той жа семантыкай «скупец, скнара», што і Жадный Ермолаев (1593 г.), Жадобин Пётр (1605 г.)».

Незразумела, навошта шукаць міфічнага скнара Жадзена, калі рэчка Жодзіна была і ёсць?! Не даспадобы мне гэтая антрапанімічная версія і таму, што ў школьных летніках і на алімпіядах, бывала, атрымліваў крыўдную мянушку «жадіна», калі казаў, што родам з Жодзіна.

Не магу пагадзіцца з шаноўнай даследчыцай, калі яна катэгарычна сцвярджае: «У беларускім імёнаслове ад гэтых імёнаў-мянушак не засталася ніякіх слядоў», бо прыходзяць на памяць як мінімум прозвішча міністра абароны Юрыя Жадобіна і балота Стары Жадзен, што ў Жыткавіцкім раёне.

Але як там ні было, спадырныя Гісторыя распарадзілася так, што з доўгага шэрагу – Жодзіна, Жодзін, Жодзін, Жодынь, Жодынь, Жодзіна Слабада, Багуслаўполь, Багуслаў, Багуслаў Поле – засталася старадаўняя, слаўная і годная назва Жодзіна.

Уладзімір СІУЧЫКАЎ

Суток Жодзіні і Плісы

рыстыку, а карыстаюцца імі хутчэй як даведнікамі. Таму адзін з першых эцюдаў, што зацікавіў мяне, быў пра роднае Жодзіна. Прачытаў яго, і ўзнікла патрэба тое-сёе пракаментаваць і ўдакладніць.

Думаецца, што ўжо ў назве эцюда Жудзіна (Жудзін, Жудзін) мусіў бы фігураваць і варыянт Жудынь. Можна і трэба было б больш дакладна адзначыць і месца ўзнікнення паселішча – не проста на рацэ Пліса, а там, дзе ў яе ўпадала рэчка Жодзіна. Мяркую, што спрадвек звалася яна менавіта так, а памяншальна-ласкавы суфікс -к- набыла пазней, стала звацца Жодзінка па пасля таго, як абмялела.

Маю да той мясціны пажыццёвы сантымент, бо вуліца Партызанская, на якой стаіць барак чыгуначнікаў, дзе прайшлі мае дзяціны гады, упіналася якраз у тую рачулку. Каля яе цягнуліся разоры бульбяных сотак нашае сям'і, паўз яе ляжаў мой колішні штодзённы шлях у школу, а таксама на забаўкі ў

чы свае называлі па імені меншай рэчкі. Так, на Заходняй Дзвіне Віцебск стаіць пры ўпадзенні ў яе Віцьбы, Друя – пры ўпадзенні Друікі, а Полацк там, дзе ўпадае ў яе Палата.

Шаноўная Валянціна Пятроўна піша, што Жодзіна «Упершыню ўпамінаецца ў 1688 годзе як вёска Жодзіна Слабада. Паселішча належала Радзівілам».

Дазволю сабе колькі слоў каментарыя. Наш знакаміты гісторык, археолаг і энцыклапедыст Міхась Ткачоў, які некалькі гадоў настаўнічаў і праводзіў раскопкі ў Жодзіне разам са сваім братам, краязнаўцам Аляксандрам Каралёвым, пісаў яшчэ ў 1979 годзе: «У сутоках рэчкі Жодзіні з ракою Плісою выяўлена селішча з керамікаю XII–XIII стст. і XVI–XVII стст. Занята агародамі і забудавана дамамі. Культурны пласт таўшчыней калі 0,4 м. Плошча каля 1 га». Гэта значыць, што месца тое было аблюбованае і абжытае здаўна. Паселішча магло занепадаць, асаб-

Пісьменнік з Мікалаевічаў

На пачатку лютага ў Забалоцкай сельскай бібліятэцы прайшла літаратурная вечарына, прысвечаная 65-годдзю з дня нараджэння мясцовага пісьменніка Вячаслава Зайцава (псеўданім Адам Выгоцкі).

На імпрэзе гучалі віншавальныя словы юбіляру, яго байкі, вершы і проза, а таксама песні на яго словы ў выкананні фальклорнага ансамбля «Каліна красная». Прыгожым дапаўненнем да вечарыны сталі цудоўна аформленыя памятныя буклеты, зробленыя

біб-ліятэкарам Забалоцкай сельскай бібліятэкі Наталляй Мазілінай, дзе адлюстраваны жыццёвы і творчы лёс Вячаслава Іванавіча.

Гасцямі вечарыны былі прадстаўнікі раённых устаноў культуры, настаўнікі, вучні старэйшых класаў, мясцовыя паэты Аляксандр Марозаў і Георгій Пляц.

Аляксандр
МАРОЗАЎ,
метадыст
аддзела
бібліятэчнага
маркетынгу
Смалявіцкай ЦБС

«Не навуковы трактат, а мастацкі твор»

Гэта невялікае аб'ёмам выданне вартае цэлых тамоў літаратуры. А размова ідзе пра новую кнігу Івана Штэйнера «Мудрости зачало і канець...» або Спакушэнне Скарыны». Выйшла яна ў гомельскім выдавецтве «Барк» у 2012 годзе, у адметны для Беларусі час – Год кнігі. Да таго ж, летась 6 жніўня адзначалі 495 гадоў з пачатку беларускага кнігадрукавання.

І. Штэйнер – знакамiты вучоны-літаратуразнавец, доктар філалагічных навук, прафесар, член-карэспандэнт

Міжнароднай акадэміі Еўразіі, загадчык кафедры беларускай літаратуры Гомельскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Ф. Скарыны, выдатнік народнай адукацыі, які падрыхтаваў пятнаццаць кандыдатаў навук, выдаў больш за трыццаць кніг. Ацыкл яго працаў «Беларуская літаратура ў славянскім і сусветным кантэксце» быў прызнаны лепшым даследаваннем у галіне гуманітарных навук і адзначаны ў 2008 годзе Прэміяй Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі. Вучоны вядомы сваімі наватарскімі працамі ў галіне літаратуразнаўства, якія значна ўзбагачаюць

веды пра літаратурны працэс у Беларусі. І ў новай кнізе ён праявіў наватарства і незвычайны творчы падыход: сумясціў часавыя пласты XVI–XXI стагоддзяў, зрабіў адпаведную мадэрнізацыю рэаліяў і ўвёў няспыннае змяненне жанравай прыроды дзеяння. У творы, напісаным у жанры п'есы, побач ідуць сур'эзнае і камічнае. На фоне гісторыка-культурнага жыцця Вялікага Княства Літоўскага і ўсёй Еўропы пачатку XVI стагоддзя аўтар паказвае постаць славутага беларуса Францыска Скарыны.

Як адзначае ў прадмове да выдання кандыдат філалагіч-

ных навук, дацэнт, загадчык кафедры беларускай мовы і літаратуры Мінскага дзяржаўнага лінгвістычнага ўніверсітэта пісьменнік Пятро Васючэнка, гэта не навуковы трактат, а менавіта мастацкі твор, які жыве і разгортваецца паводле законаў драматургіі: «Створаная як літаратурны твор, п'еса Івана

Штэйнера апелюе да сцэны сваімі нечаканымі драматургічнымі прыёмамі, непрадказальнымі паваротамі дзеяння, нязмушанасцю дыялогаў, эксперыментальнай скіраванасцю. Яна адкрывае вялікія магчымасці сучаснаму рэжысёру для ўласнай інтэрпрэтацыі зместу, дае шырокую прастору для творчай самарэалізацыі выканаўцаў роляў».

Аўтар ставіць надзвычай важнае і актуальнае пытанне: ці ўсвядомілі сучасныя беларусы гуманістычную вышыню Францыска Скарыны? І ўжо сам чытач п'есы ці глядач спектакля па ёй зможа даць адказ. Дарэчы, паводле п'есы пастаўлены ўжо спектакль у Гомельскім абласным драматычным тэатры.

І. Штэйнер яшчэ раз пацвердзіў ісціну, што і ў невялікім аб'ёмам творы можна сказаць аб вялікім і значным. Прычым сказаць таленавіта і важка.

Міхась СЛІВА

Мядзельшчына – цудоўны і непайторны куточак нашай Бацькаўшчыны, які падараваў свету яркіх самабытных творцаў: народнага паэта Беларусі Максіма Танка, народнага мастака Васіля Шаранговіча, народную артыстку Марыю Захарэвіч. Літаратурная карта нашага краю пазначаная шматлікімі імёнамі. А побач з імі на старонках перыядычных выданняў можна сустрэць вершы многіх самадзейных аўтараў Мядзельшчыны: Ірыны Баравой, Валянціны Яфімавай, Святланы Роўда, Данаты Варабей, Аляксандра Жыхара, Яніны Дземідовіч, Вячаслава Броскі. Трапляць шчырыя паэтычныя радкі нараджаюцца з-пад пяра Алы Кот, Івана Маханька, Вікторыі Сякляўцай, Леаніда Краўчонка, Надзеі Чарапанавай, Валянціны Грыбовіч. Радуе і тое, што побач з прадстаўнікамі сярэдняга і больш сталага ўзросту спрабуюць свае сілы ў літаратуры і мастацтве маладыя: Вікторыя Бепершч, Вілена Гарыдавец, Надзея Тачыцкая, Святлана Юркевіч, Наталля Дунец, Вікторыя Сялянкі, Анастасія Лобач, Паліна Звяруга і іншыя.

Стварыць аматарскае аб'яднанне самадзейных паэтаў, празаікаў ды і ўвогуле людзей творчых было даўняе марай нашай бібліятэкі. Калі ж, як не ў Год кнігі павінна было нарадзіцца такое аб'яднанне – «Медуніца»? Так і здарылася: мінулагоднім студзенем чатырнаццаць самадзейных літаратараў сабраліся ў гасцёўні раённай бібліятэкі. Кіраўніком «Медуніцы» аднаго часу абралі сябра Саюза журналістаў Беларусі, былую супрацоўніцу раённай газеты «Нарачанская зара» В. Яфімаву, якая і сама піша апаваданні, вершы, песні. Працуючы ў рэдакцыі, Валянціна Станіславаўна адказвала за літаратурную старонку, якая знаёміла чытачоў з самадзейнымі аўтарамі Мядзельшчыны. Беражліва захоўвае В. Яфімава лісты з рукапіснымі вершамі, фотаздымкамі тых гадоў, перапіску з аўтарамі, многія з якіх, дарэчы, сталі вядомымі: Мікола Шабовіч, Мар'ян Дукса, Мечыслаў Шаховіч. Сярод сябраў «Медуніцы» – заўзятая аматар паэзіі, кіраўнік клуба «Задзешэўная размова» Г. Яфрэмава. Галіна Ціханаўна – па нацыянальнасці руская, аднак, апынуўшыся на Мядзельшчыне, пачала вывучаць беларускую мову, ахвотна займаецца таксама перакладам вершаў мясцовых аўтараў на рускую мову.

Галасы роднага краю

Вынікі працы «Медуніцы» падводзяць
В. Яфімава і Л. Несцяровіч

«Медуніца» аб'ядноўвае людзей розных прафесіяў, сярод іх афіцэр у запасе Георгій Прысмакоў, дырэктар Старамядзельскага дома вольнага часу Людміла Мінкоўская, вядучы інжынер абсерваторыі «Нарач» В. Броска, інжынер Д. Варабей, работнік санаторыя «Баравое» Ілона Арцюхова.

У стане творчага ўздыму, як напамін пра родную вёску Пруднікі з яе непайторнымі краявідамі, нараджа-

юцца паэтычныя радкі з-пад пяра Ганны Несцяровіч, за плячыма якой, па словах аўтаркі, «гадоў някепскі ўмалот». Шчымымі ўспамінамі пра родныя мясціны, пра таленавітых спевакоў, бондараў, музыкаў з Лейцаў – вёскі, што налічвала ў свой час звыш сямідзiesiąці двароў, дзеліцца ў сваіх творах былы настаўнік Рычард Федарэц. Добра ведаюць на Мядзельшчыне І. Маханька не толькі як мастака, але і аўтара шматлікіх паэтычных радкоў.

І. Баравая пачала складаць вершы пад кіраўніцтвам настаўніка Міколы Пашкевіча, які стварыў у Сваткаўскай школе літаратурнае аб'яднанне «Маладая рунь», запрашаў на сустрэчу з вучнямі Максіма Танка, В. Быкава, М. Лынькова, І. Навуменку, Н. Гіле-

падлеткаў «Бязрозка», які выходзіць пад адной вокладкай з літаратурна-мастацкім часопісам «Маладосць», змясціў на сваіх старонках вершы, прысвечаныя Максіму Танку. Аўтары іх – паэты-пачаткоўцы з Мядзельшчыны Марыя Лётка, Аляксандра Назаранка, Н. Дунец, П. Звяруга, Галіна Швайкоўская, Яніна Скроцкая.

Сябры «Медуніцы» сталі актыўнымі ўдзельнікамі шматлікіх мерапрыемстваў, якія ладзіцца раённай бібліятэкай: літаратурнай вандароўкі «Шляхамі паэтаў», свята кнігі «Да кніжных скарбаў дакраніся», свята Купалля, Дня памяці Максіма Танка і іншых. Вікторыя Тарасевіч прыняла ўдзел у VIII абласным злёце паэтаў Міншчыны «Слова Купалы да творчасці кліча».

Адбылася і прэзентацыя зборнікаў, якія ў Год кнігі былі падрыхтаваныя і выдадзеныя бібліятэкай сумесна з «Медуніцай». Гэта зборнік вершаў і песень В. Яфімавай «Цяпло верасня» і кніга твораў самадзейных аўтараў Мядзельшчыны «Галасы роднага краю».

З новымі паэтычнымі радкамі ўдзельнікаў сустрэчы пазнаёмілі В. Броска, Н. Чарапанова, І. Арцюхова, І. Баравая, С. Роўда.

Сяброў «Медуніцы» прывітаў клуб аматараў песні «Верасень» гарадскога Дома культуры, у выкананні якога прагучалі песні на словы мясцовых паэтаў. Удзельніца клуба Ірына Квяткоўская прачытала некалькі гумарыстычных вершаў Н. Гілевіча, В. Яфімавай і іншых аўтараў.

Быў абмеркаваны таксама і план работы «Медуніцы» на бягучы год. Мяркуецца сёлета падрыхтаваць і выдаць, хай і ўласнымі намаганнямі, але ўсё ж кнігу. Вершаў у «Медуніцы» ўжо назапашаны немалы стос. Хочацца спадзявацца, што будучы нараджацца і новыя шчырыя радкі, як, напрыклад, у начальніка аддзела культуры Ганны Падгол:

Я не паэт, але ўсім вам жадаю
Быць гонарам цудоўнейшага краю.
Шчэ творчага палёту і натхнення,
І каб пяро не ныла, не рыпела,
Душа ж і дзень, і ноч
У захапленні пела.
І хай здароўя й сіл даруе Божа,
Ды «Медуніца» ў гэтым дапаможа!

Людміла НЕСЦЯРОВІЧ,
намеснік дырэктара
Мядзельскай ЦБС

віча, У. Караткевіча. Перапісваліся з І. Мележам, І. Шамакіным, М. Шолахавым. У час вучобы ў педуніверсітэце ў Мінску Ірына разам з М. Шабовічам з'яўлялася сябрам літаратурнага аб'яднання «Крокі».

Непрыкметна прайшоў год. Што зроблена, над чым неабходна працаваць далей, – аб гэтым ішла гаворка на чарговым пасяджэнні «Медуніцы», якое адбылося на пачатку лютага ў раённай бібліятэцы. Размову пачала дырэктар бібліятэкі Таццяна Нырцова. Яна паведаміла, што сябрамі аб'яднання з'яўляюцца дваццаць чатыры чалавекі – людзі самых розных прафесіяў і ўзросту. Дзякуючы намаганням кіраўніка клуба В. Яфімавай, галоўнага рэдактара раённай газеты Паўла Жукава вершы самадзейных аўтараў Мядзельшчыны сталі часцей з'яўляцца ў «Нарачанскай зары», адраділася літаратурная старонка. Каля трох дзясяткаў прозвішчаў самадзейных паэтаў з'явілася на старонках раёнкі. Падборка вершаў Д. Варабей напрыканцы лістапада была змешчаная ў штотыднёвіку «ЛіМ». Дзявяты нумар часопіса для

Паэту-песенніку Уладзіміру Пецюкевічу ў 6-м нумары «КГ» быў прысвечаны артыкул «Слоўка і музыка – песенны поспех». Днямі (13 сакавіка) паэту споўнілася 70 гадоў. Рэдкалегія і чытачы «Краязнаўчай газеты» віншуюць паэта з юбілеем.

Жадаем, каб Уладзіміру Генрыхавічу лёсіла ў жыцці і творчасці і была надзейная спагада ад Бога на трывалае здароўе, на доўгія патрэбныя гады. Каб ягоныя прыхільнікі, як таго раіць паэт, туліліся да сваіх каранёў, святога месца – роднага кутка.

Дакраніцеся да ўзнёслых лірычных вершаў светлай духоўнасці паэта-песенніка і краязнаўца.

У музеі народнай архітэктуры: (справа налева) У. Пецюкевіч, Г. Ткацэвіч, У. Жышкевіч і У. Гілеп (ліпень 1993 г.)

Імяніны

Шаноўнаму спадару
Ткацэвічу Георгію
Андрэевічу

О як жа Вам пашанцавала
На свет прыйсці такой парой,
Калі зязюля кукавала,
Спяваў салоўка над ракой!

Яны дарогу прадказалі,
Па ёй Вы крочыце штодня,
Каб нашы песні не змаўкалі,
Звінела вечна цішыня.

Сябры на Вашы імяніны
Нясучь душэўнае цягло –
Плывуць, як светлыя ўспаміны,
Вянкі прызна-шчырых слоў.

Лунаюць песні і зычэнні
У хмельным водары садоў,
Там, дзе зязюля ў захапленні
Вам налічыла сто гадоў...

О як жа Вам пашанцавала
На свет прыйсці такой парой,
Калі зязюля кукавала,
Спяваў салоўка над ракой!

Вяслуй

Антону Астаповічу

У чоўне душы неспакойнай
Вяслуй у дзень заўтрашні
з Богам

Ракою гісторыі роднай,
Дзе столькі віроў і парогаў.

Імкніся прасторам нязнаным,
Цячэннем і супраць цячэння,
Кірункам славытых славянаў –
Шукай нашых продкаў карэнні.

Яны, можа, там, на Дунаі,
Яны, можа, тут, на Палессі...
Табе я нічога не раю,
Рабі сваю справу, як песню.

Палатнянае вяселле

Валянціне і Валерыю
Ліпніцкім з нагоды
35-годдзя сумеснага жыцця

З той часіны, як сустрэліся,
Вы ішлі дарогай вернасці,
Маладыя, закаханыя,
Да вяселля палатнянага.

Мы ад Хатняга касцёла
Вам жадаем дзён вясёлых,
Каб дайшлі вы той дарогай
Да вяселля залатога;

Каб вы так, як птушак з выраю,
У святле каханя шчырага
Прыкакалі шчасця поўнага,
Юбілею стогадовага;

Каб сябры крычалі «горка!»
Вам і Там, дзе ззяюць зоркі,
Бо няма канца, што ў Вечнасці,
У дарогі вашай вернасці!

Горка! Горка! Горка!

Душа Максімава

Клубу «Спадчына»
з нагоды 20-годдзя

Душа Максімава з касмічных
сфер няласкавых
Вярнулася дадому,
дзякуй Богу,
Крылом страцімавым
абняўшы сэрца бацькава
Знайшла прытулак
у Старых Дарогах.

Знайшла прытулак тут,
дзе так шануюць роднае,
Дарэшты аддаюць
любоў і ласку!

Маліцца будзе тут
за Беларусь свабодную,
За мову матчыну,
за песні-казкі.

Маліцца будзе тут,
каб дні насталі райскія
І не спазналі больш
ярма чужога...
Душа Максімава з касмічных
сфер няласкавых
Вярнулася дадому,
дзякуй Богу.

Незабыўная сустрэча

Супрацоўнікам
Маладзечанскага
краязнаўчага музея

Незабыўным, родным
Вее з кожнай рэчы:
Ці збанок гліняны,
Серп, ці калаўрот
Мне пяе пра стрэчу
З дарагім і вечным –
З хатаю бацькоўскай
Ля азёрных вод.

«Біблія» Скарыны
І «Жалейкі» томік
Тут – як напамінак
Пра глыбокі след,
Што народ пакінуў
На шырокім полі
Несмяротных песень,
Казак і легенд.

Рысь і лось рахманы,
Шэры воўк і заяц –
Дружнаю сям'ёю,
Ім тут вечны рай.
Толькі ў казцы дзіўнай
Гэткае бывае.
Толькі тут, дзе любяць
Горача свой Край.

«Мы заўсёды разам»

Сям'я. Такое простае слова, але колькі таямніцаў схавана ў ім. Таму што кожная сям'я – гэта свая гісторыя з гадавымі традыцыямі, свой свет, напоўнены рознакаляровымі фарбамі, сваё ўспрыманне навакольнага праз пэўны лад жыцця. Вось і атрымліваецца, што ўсе сем'і па-свойму ўнікальныя і непаўторныя.

Адна з іх жыве ў вёсцы Кухцічы. Пра Нісцюкоў кажуць: «Адна каманда», бо яны заўсёды разам, за выключэннем хіба толькі гадзінаў працы і заняткаў у школе.

– Сям'я павінная аб'ядноўваць усіх яе членаў, інакш немагчыма, – адзначае гаспадыня Святлана Аляксееўна. – Кожны новы дзень мы быццам дапаўняем адно аднаго, атуляем клопатам і любоўю. І тады ўсе атрымліваецца.

Сапраўды, дзеці Святланы Аляксееўны і Сяргея Уладзіміравіча любяць пасядзець разам за сямейным сталом, падзяліцца поспехамі ў вучобе, абмеркаваць надзённыя праблемы, як правесці вольны час ці адзначыць святочны дзень. Каця і Саша не застаюцца ўбаку і тады, калі бацькі накіроўваюцца на будоўлю, бо ведаюць – там і іх рукі спатрэбяцца. Затое, як прыемна пасля некалькіх гадзінаў працы бачыць вынікі зробленага, адчуваць, што і ты ўнёс пэўны ўклад у агульную сямейную справу.

Са спортам у сям'і Нісцюкоў сябруюць усе. Святлана Аляксееўна пачала ім займацца яшчэ ў школе. Трэнеры Капыльскай дзіцяча-юнацкай спартыўнай школы (спачатку Людміла Жукава, а потым

Іван Кажамякін) своечасова заўважылі здольнасці дзяўчыны і прапанавалі паспрабаваць сябе на лыжах. Шмат разоў яна становілася ўдзельніцай лыжных спаборніцтваў рознага ўзроўню, прымала ўдзел у турыстычных злётах. Сёння пра былыя поспехі Святланы Нісцюк сведчаць шматлікія граматы і ўзнагароды.

Не адставаў ад жонкі і муж Сяргей Уладзіміравіч: не раз бегаў на лыжах, гуляў у хакей, футбол, спрабаваў свае сілы пад час спартыўных мерапрыемстваў.

вынік сярод хлопчыкаў сваёй узроставай групы. Пасля цырымоніі ўзнагароджвання да сына падыйшла Вольга Чарнаву і прапанавала яму заісацца ў секцыю лёгкай атлетыкі.

Старшы трэнер Алена Быліна хутка знайшла падыход да Сашы, і ён пачаў займацца. Сёння ён з задавальненнем спяшаецца ў спартыўную школу, дзе яго чакаюць не толькі чарговыя нагрукі і заданні, але і адкрываюцца магчымасці да спартыўных перамог.

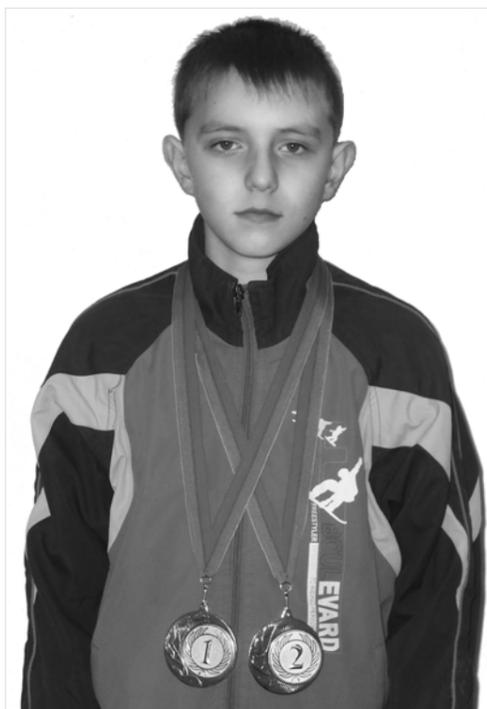
Саша толькі першы год займаецца ў спартыўнай школе, таму прыемнай нечакасцю для яго бацькоў сталі два дыпламы (пераможцы і срэбнага прызёра) і памятныя падарункі, якія сын прывёз з адкрытага першынства па лёгкай атлетыцы «Калядныя сустрэчы», што праходзілі сёлета ў студзені ў гарадскім пасёлку Смілавічы. Вечарам таго дня ён доўга расказваў пра тое, як праходзілі спаборніцтвы, дзяліўся з роднымі ўражаннямі. Асабліва запамнілася юнаму спартсмену тое, што прызы яму ўручала сама Святлана Усавіч, майстар спорту міжнароднага класа, удзельніца Алімпійскіх гульняў у Лондане.

У гэтым жа месяцы скарбонку перамог сям'і папоўніла дыпломам III ступені і сама Святлана Аляксееўна, паспяхова прайшоўшы «першамайскую» лыжню даўжынёй у 1,5 кіламетра.

– Апошні раз я стаяла на лыжах у 1991 годзе, калі выступала за Уздзенскі раён на абласной лыжні, – успамінае Святлана. – Самі палічыце, колькі гадоў прайшло з таго часу. Калі мне прапанавалі ў складзе каманды райвыканкама гэтай зімою стаць на старт, хвалявалася: ці спраўлюся, ці хопіць сілы. У свой час я шмат гадоў займалася лыжамі, таму ведаю, што тут патрэбная пастаянная трэнероўка. Аднак мне пашанцавала, і я паказала трэці вынік.

Старшая дачка Кацярына ў адносінах да спорту – аматар. Любіць разам з сям'ёй у выхадны дзень пакацца на каньках, з карысцю правесці час на свежым паветры. Летам сям'я адпачывае на беразе мора, а зімой на горных лыжах і снегаходах пакарае трасы Якуцкіх гораў.

Вось так паступова сям'я Нісцюкоў крочыць па дарожцы здароўя, аптымізму, згуртаванасці. На пытанне «Адкуль жа столькі сілы і энергіі, каб паспяваць не толькі працаваць, але і адпачываць з асадамі?» Святлана Аляксееўна адказала: «Проста мы заўсёды разам!»

Саша Нісцюк

Любоў да спорту перадалася і дзецям. Адзінаццацігадовы Аляксандр займаецца лёгкай атлетыкай у раённай спартыўнай школе.

– Можна сказаць, што ў спорт наш сын трапіў выпадкова, – расказвае С. Нісцюк. – Праходзілі раённыя спаборніцтвы па беганні сярод школьнікаў. Ён паказаў другі

Даволі цікавы выпадак апісвае вядомы рускі пісьменнік Іван Тургенеў у лісце да Канстанціна Аксакава: «Здесь (у Пецябургу. – В.А.) дела идут, как вы уже знаете, дурно: особенно возмутила всех история польского «Слова» – и заключение Огрызки. Должно сказать, что общественное мнение выразилось весьма единодушно насчёт этого дела; государь получил несколько писем – между прочим, одно от меня...».

Іасафат Пятровіч Агрызка – вядомы беларуска-польскі дзеяч рэвалюцыйнага руху канца 1850 – пачатку 1860-х гадоў, наш суайчыннік. Нарадзіўся ў 1826 годзе ў Барысаўскім павеце Мінскай губерні ў небагатай сям’і беларускага шляхціца каталіцкага веравызнання. Пачатковую адукацыю Іасафат атрымаў дома, пасля паступіў у Лепельскае павятовае вучылішча Віцебскай губерні, па заканчэнні якога перайшоў у пяты клас Мінскай гімназіі. Закончыў яе ў 1844 годзе і за паспехі атрымаў права на чын 14 класа. У наступным годзе І. Агрызка паступіў на юрыдычны факультэт Пецябуржскага ўніверсітэта. У гэты час існавала некалькі ліберальных гурткоў, якія ўзніклі пад уплывам рэвалюцыйна-дэмакратычнага руху. Іасафат стаў сябрам аднаго з іх, якім кіраваў З. Серакоўскі, прыхільнік вызвалення Польшчы.

У 1847 годзе І. Агрызка закончыў універсітэцкі курс са ступенню кандыдата права і хутка, «в виде особенного изъятия из общих правил», быў прызначаны чыноўнікам канцэлярыі камісіі для рэвізіі і складання законаў Каралеўства Польскага. 11 мая 1857 года ён быў пераведзены малодшым столаначальнікам у Дэпартамент горных і селянскіх справаў, працягваючы ўдзельнічаць у рэвалюцыйным руху адной з арганізацый Пецябурга, падтрымліваючы цесныя сувязі з М. Чарнышэўскім, з рэвалюцыйным таварыствам «Зямля і воля».

Чым «Слова» адгукнулася

І. Агрызка

У 1863 годзе І. Агрызка прызначаны галоўным прадаўцаў нелегальнага паўстанцкага ўрада ў Пецябургу, і ў наступным годзе яго арыштавалі і прыгаварылі да 20-і гадоў катаргі. Памёр ён у 1890 годзе ў Іркуцку, дзе і пахаваны.

Акрамя службовай і рэвалюцыйнай дзейнасці Іасафат Пятровіч быў вядомым літаратурным і выдавецкім справам. У канцы 1858 года яму было дазволена выдаваць у Пецябургу на польскай мове газету «Слова» і заснаваць уласную друкарню. Сярод супрацоўнікаў газеты сустракаюцца імёны Бялёўскага, Карла Шайнохі, Юліяна Барташэвіча, доктара Малецкага, прафесара Уладзіміра Спасовіча і іншых вучоных Пецябуржскага ўніверсітэта. Газета выходзіла два разы на месяц. А ў канцы лютага 1859 года «по высочайшему повелению» была закрытая, а яе рэдактар заключаны ў Петрапаўлаўскую крэпасць.

Такое жорсткае пакаранне напаткала газету і яе галоўнага рэдактара за размяшчэнне ў 15-м нумары ад 21 лютага 1859 года ліста

Іахіма Лялевеля да І. Агрызкі і прафесара Пецябуржскага ўніверсітэта Антона Чайкоўскага, а таксама рэдакцыйнай заўвагі, што змяшчала некалькі цёплых словаў пра Лялевеля. Сучаснікі паведамляюць, што ліст Лялевеля, абсалютна нявінны паводле зместу, выклікаў падазрэнне з імем яго аўтара ў цензура, і ён прадаставіў публікацыю на разгляд старшыні Пецябуржскага цензурнага камітэта І. Дзялянава. Апошні дазволіў друкаваць ліст, але князь М. Гарчакоў, намеснік Каралеўства Польскага, які быў тады ў Пецябургу, звярнуў увагу на імя

Лялевеля як на ідэолага рэвалюцыйнага руху ў Польшчы і катэгарычна запатрабаваў рэпрэсію.

М. Берг пазней пісаў: «Известны всем поднявшиеся по этому поводу крики неудовольствия в Петербурге и в Москве, а отчасти и целой России». У сувязі з лістом І. Тургенева да Аляксандра II маскоўскі генерал-губернатар А. Закрэўскі пісаў шэфу жандараў А. Арлову 17 (29) сакавіка 1859 года: «Здесь (у Маскве. – В.А.) ходит по рукам письмо Тургенева к государю по поводу ареста Огрызки и запрещения издававшегося им в Петербурге польского журнала (газеты. – В.А.). Говорят, что государю писали о том же Жемчужников и другие литераторы».

І. Тургенеў у лісце да Аляксандра II ад 5 (17) сакавіка 1859 года, у прыватнасці, пісаў: «Заключение лица невинного, если не перед буквой, то перед сущностью закона, запрещение журнала (газеты. – В.А.), имевшего целью самостоятельное, то есть единственно разумное, соединение и примирение двух народностей – эти меры и дру-

гие, с ними однородные, опечалили всех искренно преданных Вашему величеству людей, устранили возникавшее доверие, потрясли чувство законности, столь ещё, к сожалению, слабое в народном нашем сознании, – отсрочили эпоху окончательного слияния государственных и частных интересов – того слияния, в котором Власть находит самую надёжную для себя опору. Никогда ещё, государь, в течение последних четырёх лет, общественное мнение так единодушно не выражалось против правительственной меры. Не позволяйте себе су-

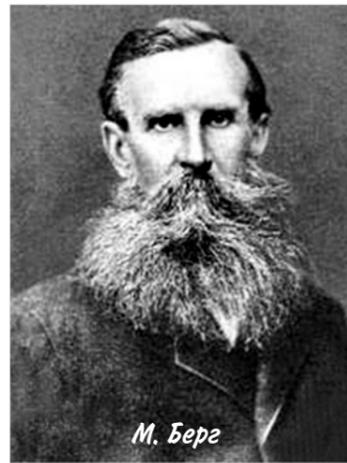
дить, насколько следует дальновидному правительству принимать во внимание подобные выражения, считаю своей обязанностью повергнуть этот факт на обсуждение Вашего величества».

П. Аненкаў з нагоды звароту Тургенева да Аляксандра II пісаў: «Письмо, конечно, не имело никаких последствий для Тургенева и оставлено было без ответа. Тургенев рассказывал только потом, что встретившись с государем на улице и поклонившись ему, он мог заметить строгое выражение на его лице, а в глазах прочесть как бы упрёк: “Не мешайся в дело, которого не разумеешь”».

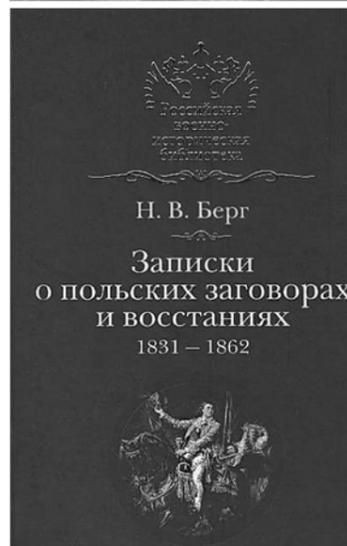
А. Герцэн лічыў наадварот. У лісце да М. Рэйхель ад 19 красавіка 1859 года пісаў: «Знаете ли вы, что Ив. Тургенев писал к государю о заключении Огрызко в Петропавловскую крепость, и его государь по письму Т[ургенева], велел выпустить?». І. Агрызка быў вызвалены 13 (25) сакавіка 1859 года.

Хутка, для задавальнення сваіх падпісчыкаў, Іасафат Пятровіч стварыў новае выданне. Ён задумаў перавыдаць «Volumina legum» – збор правоў, канстытуцый і прывілеяў Каралеўства Польскага, Алякіа Княства Літоўскага і ўсіх аб’яднаных правінцыяў, зацверджаных на генеральных каронных польскіх сеймах, пачынаючы з вісліцкага 1347 года да сейма 1780 года. Выданне было выкананае вельмі старанна і атрымала шмат станоўчых водгукаў у друку. Сапраўды, гэта быў каштоўны помнік, цудоўны матэрыял не толькі славаўскага, але і ўсяго еўрапейскага заканадаўства. Акрамя таго І. Агрызка выдаў збор сачыненняў А. Дабралюбава і «Pismo zbiorowe» – збор літаратурны зборнік, складзены з вельмі слушных і грунтоўных артыкулаў навуковага характару, што вызначаюцца папулярным выкланнем, начытанасцю і глыбокімі ведамі яго аўтараў.

Вячаслаў АФАНАСЬЕЎ

М. Берг

Н. В. Берг

Записки
О польских заговорах
и восстаниях
1831 – 1862

Школьнае кразнаўства

Паданні пра дабро і зло

Нядружнае

Даўным-даўно вакол прыгожага возера размяшчалася вёска. Людзі, якія тут жылі, былі вельмі дружнымі. Хадзілі адно да аднаго ў госці, у працы таксама дапамагалі суседзям.

Аднойчы прыйшла ў гэтую вёску бяда – хто сябраваў, той пасварыўся, і кожны імкнуўся нечым камусьці нашкодзіць. Толькі дзеці працягвалі сябраваць. А каб бацькі не здагадаліся, яны хадзілі гуляць у лес. Усе дзеткі былі ветлівымі, ласкавымі, добрымі, пяшчотнымі. Яны ўсім неслі радасць і дабрыню.

Але аднойчы бацька Ціхана ўбачыў, як ён гуляе з дзецьмі іншых сем’яў. Ён вельмі жорстка абышоўся з сынам. Потым іншыя бацькі, даведаўшыся пра гэта, таксама пакаралі сваіх дзяцей. Яшчэ горш сталі сварыцца паміж сабою людзі, станавіліся больш злымі і жорсткімі.

З таго часу гэтую вёску і сталі называць Нядружнае. Гэтая назва захавалася і да сённяшняга часу.

(Запісана ад Тацяны Іванайны Шкірэнка, 1938 г.нар., в. Палата.)

Дзявічкі

Стаіць на ўзгорку лесу невялічкая вёсачка. Даўным-даўно жылі там вельмі добрыя людзі, якія паміж сабой сябравалі і любілі адно аднаго. У кожнай сям’і былі дзяўчаты. Яны кожны ранак і на змярканні выходзілі на ўзгорак і спявалі песні, вадзілі карагоды. Часта да іх прыязджаў пан і любаваліся, як яны спявалі, як вадзілі карагоды. Аднойчы ён запрасіў дзяўчатаў да сябе ў госці. Яны прыходзілі да яго ў палац, спявалі там, гулялі, вадзілі карагоды. Потым пан прапанаваў ім застанца назаўсёды, але яны яму адмовілі. Пану гэта не спадабалася. Ён яшчэ не аднойчы да іх прыязджаў і

прасіў, каб яны прыехалі да яго. Дзяўчаты не згаджаліся. Тады ён прыгразіў ім:

– Калі вы не пойдзеце да мяне жыць у маёнтак, то я вас пазабіваю.

Дзяўчаты спалохаліся і разбегліся, але за імі пан паслаў сваіх служак. Апошнія дагналі дзяўчатаў і забілі іх. Пакутніцаў пахавалі на тым узгорку, дзе яны звычайна спявалі, вадзілі карагоды. Гэтае месца спачатку называлі «Дзявіч’і магілкі», а потым сталі называць «Дзявічкі». Пазней недалёка ад могілак сталі сяліцца людзі, і вёсачку сталі называць Дзявічкі. Старажылы расказвалі, што частка гары, на якой гулялі дзяўчаты, правалілася разам з могілкамі, і на тым месцы ўтварылася возера, якое таксама сталі называць Дзявічанскае.

Сёння ў Палатоўскім сельсавеце існуе вёска і возера пад назвай Дзявічкі, а недалёк знаходзіцца гарадзішча Дзявічкі, якое ахоўваецца дзяржавай. (Запісана ад Кацярыны Фёдарайны Сташкевіч, 1934 г.нар., в. Альхойка.)

Святлана САЛЬНІКАВА,
вучаніца Палатоўскай дзіцячых
сад – сярэдняй школы, Полацкі раён

Безгаспадарныя будынкi

Адной з прычынаў росту пажараў у будынках, што не эксплуатаюцца, з’яўляецца недастатковая прафілактычная праца з боку арганізацыяў, на балансе якіх знаходзяцца безгаспадарныя будынкi.

Сёлета 2 студзеня па вуліцы Амуратарскай, 5 у Мінску адбылося ўзгаранне смецця на другім паверсе двухпавярховага цаглянага будынка. Хаця ўваход быў абмежаваны, на адным з вокнаў адсутнічала рашотка. Было высветлена, што вінаватымі сталі асобы без вызначанага месца жыхарства. Уладальнікам пабудовы з’яўляецца КУП «ЖРЭА Цэнтральнага раёна г. Мінска», а па тэрыторыі адносіцца да УП «ЖЭС № 62».

Рэгулярныя праверкі супрацьпажарнага стану безгаспадарных будынкаў супрацоўнікамі МНС дазваляюць знайсці «слабыя месцы» і выправіць недахопы. Але, паважаныя жыхары, без вашай дапамогі не абысціся. Вялікая просьба інфармаваць супрацоўнікаў ЖЭСаў пра асабаў без вызначанага месца жыхарства, якія знаходзяць прытулак у падвалах і на гарышчах вашых дамоў.

Дзяніс ПРАЦЬКО,
начальнік ЦРАНС г. Мінска

Таямнічы свет дзіцячай душы

«Ці растуць грыбы ў Грыбна» – так называецца цудоўная кніга знакамітага дзіцячага пісьменніка Беларусі Міколы Чарняўскага, якую выпусціла ў мінулым годзе выдавецтва «Народная асвета». Пісьменнік, які нядаўна адзначыў 75-гадовы юбілей, застаецца верным свайму прынцыпу: кніга – свята для дзяцей. Як заўсёды, героі яго твораў не сумуюць, а сябруюць з вясёлай усмешкай і гумарам.

У выданне ўвайшлі вершы, прымаўляўкі-забаўляўкі, загадкі, шарады, казкі. Творы вобразныя, багатыя на выдумку, адкрываюць для маленькіх чытачоў шмат незвычайнага, сапраўды займальнага. Аўтар выдатна ведае таямнічы свет дзіцячай душы, прыроды, жывога мастацкага слова, сваймі

творамі навучае прыгожаму, добраму, выхоўвае найлепшыя якасці. А што паэт сапраўды віртуоз слова, сведчаць вось гэтыя радкі:

*За хвалю хваля
Хвалявалася:
– Чаго ў затоцы
Загулялася?
І адказала хваля хвалі:
– Мяне там
Чароты хавалі.*

Адметнасць кнігі ў тым, што творы з яе могуць стаць тэмамі займальна-спазнавальных урокаў роднай мовы ў школах, разнастайных мерапрыемстваў у дзіцячых дашкольных установах. А п'еса-казка «Пад Новы год – не без прыгод» дапаможа цікава і весела правесці з малымі навагодняе свя-

та. Чым прынясе сапраўдную асалоду як маленькім, так і дарослым чытачам.

Міхась СЛІВА

Жарт тыдня ад Каласка і Калінкі

Дзве аўцюкоўскія бабы паехалі ў горад. Вылезлі з аўтобуса, адна дый кажа:
– Дуня, давай паходзім па магазінах.
– У мяне, калінка, грошай няма.
Другая супакоіла:
– А я іх ваабшчэ не брала...

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

МІНСК – (працяг артыкула). У XIX ст. сфармаваўся ансамбль Верхняга горада, дзе размяшчаліся дом губернатара, кафедральны касцёл, дзярж. установы, жыллыя будынкi на вуліцах Манастырская (сучасная Герцэна), Валоккай (сучасная паўд.-ўсх. частка вул. Інтэрнацыянальнай), дваранская школа, гасціны двор, Петрапаўлаўскі кафедральны сабор (да 1795 г.

складалася гістарычна. Зарэчная частка (бывое Траецкае прадмесце) значна пашырылася ў паўн. напрамку. Тут на прамавугольнай у плане Траецкай пл. пастаўлены мураваныя будынкi духоўнай семінарыі (перабудаваны ў 1950 – 1953 гг., цяпер сувораўскае ваеннае вучылішча), жаночага епархіяльнага вучылішча; большасць вуліцаў былі крывалінейныя. Росту і развіццю горада садзейнічала будаўніцтва Маскоўска-Варшаўскай шашы (1846 г.). Прамая траса, пракладзеная па вул. Захар'еўскай, злучыла Барысаўскі і Варшаўскі тракты. У XIX ст. вялася забудова т. зв. Новага места (цяпер Кастрычніцкая пл. і раён тэатра імя Я. Купалы), дзе квартал заняло архірэйскае падвор'е (цяпер на гэтым месцы будынак Дома афіцэраў), быў узведзены будынак Дваранскага сходу (на рагу сучасных вул. Маркса і Энгельса), паміж імі ў 1872 г. створаны Аляксандраўскі (цяпер Цэнтральны) сквер з фантанам, упрыгожаным дэкаратыўнай скульптурай (1874 г.), у кампазіцыю сквера пазней увайшоў будынак гарадскога тэатра (1888 – 1890 гг.). Непадалёку пабудаваная паштовая кантора і жылы дом, іншыя значныя мураваныя будынкi, у архітэктурныя якіх пераважалі рысы класіцызму. Узводзіліся культывыя будынкi: царква Марыі Магдаліны, Траецкі Залатагорскі касцёл, царква Аляксандра Неўскага, Кальварыйскі касцёл і брама.

З 2-й пал. XIX ст. Мінск паступова становіўся капіталістычным горадам. У 1871 г. праз яго пракладзеная Мас-

коўска-Брэсцкая, у 1873 г. – Лібава-Роменская чыгункі. Забудовваліся раёны вакол чыгуначнага вузла. Былі пабудаваныя (1871 – 1874 гг.) Брэсцкі і Віленскі чыгуначныя вакзалы, 2 дэпо, рамонтныя майстэрні. Значна змянілі выгляд горада пабудаваныя на берагах Свіслачы і на ўскраінах фабрыкі і заводы. Да 1900 г. было 58 фабрычна-заводскіх прадпрыемстваў (2,8 тыс. рабочых). Да сярэдзіны XIX ст. працавалі дваранскае 5-класнае вучылішча, духоўнае вучылішча, 2-класная прыхадская школа, каталіцкая і праваслаўная духоўныя семінарыі, губернская гімназія (з 1803 г.); да 1900 г. у горадзе 32 пачатковыя і сярэднія навучальныя ўстановы, у іх 4,1 тыс. вучняў. Плошча горада з 1801 г. да 1897 г. вырасла ў 10 разоў, насельніцтва – з 27 тыс. (1860 г.) да 90,9 тыс. чал. У 1897 г. было 6616 дамоў, з іх 5589 драўляных, у 1899 г. – 200 вуліцаў і завулкаў. Гарадскія ўскраіны – слабоды Камароўка, Пярэспа, Раманава, Ляхаўка, Серабранка, Кальварыя, Грушаўка, Татарская слабада (Татарскі канец) былі надобраўпарадкаваныя, забудовваліся пераважна драўлянымі жылымі дамамі. З 1859 г. пачаў дзейнічаць тэлеграф (1-я лінія сувязі Мінск – Бабруйск), у 1874 г. здадзены ў эксплуатацыю вадаправод, у 1896 г. – тэлефонная станцыя, у 1892 г. праведзеная конка, у 1895 г. дала ток 1-я электрастанцыя.

У канцы XIX – пач. XX стст. узводзіліся шматпавярховыя будынкi новых тыпаў: начлежныя і даходныя дамы па вул. Захар'еўскай (сучасная вул. Савецкая), Падгорнай (К. Маркса), Магазінай (Кірава), Серпухоўскай (Валадарскага), банкі на Саборнай пл., гасцініцы «Еўропа» (1906 – 1909 г., вул. Губернатарская) і «Парыж» (на рагу вул. Петрапаўлаўскай і Захар'еўскай), кінатэатры «Гігант», «Мадэрн», «Эдэн» (усе ў 1912 г.), будынак Мінскага царкоў-

на-археалагічнага музея (1913 г.) на архірэйскім падвор'і. У 1908 г. пабудаваны касцёл Св. Сымона і Св. Алены (т. зв. Чырвоны касцёл). У архітэктурны канца XIX – пач. XX стст. пераважалі рысы эклектызму, асаблівая ўвага надавалася дэкору фасадаў. У гэты час узводзіцца будынкi для сярэдніх навучальных устаноў – мужчынскага духоўнага вучылішча, жаночай гімназіі, жаночай Марыінскай гімназіі, а таксама Мінскай чыгуначнай бальніцы і інш.

З 1.1.1919 г. – сталіца Беларускай ССР. Пасля заканчэння грамадзянскай вайны і выгнання інтэрвентаў (з 21.2.1918 г. да 10.12.1918 г. акупаваны войскамі кайзераўскай Германіі, з 8.8.1919 г. да 11.7.1920 г. – войскамі Польшчы) аднаўляліся разбураныя будынкi, у т. л. жылы фонд, добраўпарадкоўвалася тэрыторыя горада. У 1920 г. было 104 тыс. жыхароў. У 1920-я гг. пачалося асушэнне Камароўскага і Сляпянскага балотаў. Рэканструаваныя старыя і пабудаваныя новыя прамысловыя прадпрыемствы – станкабудаўнічыя заводы «Энергія», «Камунар», новы корпус гарбарнага заводу «Бальшавік», кандытарская фабрыка «Камунарка», хлебазаводы, ЦЭЦ і інш. У 1924 – 1930 гг. – цэнтр Мінскай акругі, з 1934 г. – раёна, з 1938 г. – Мінскай вобл., горад абласнога падпарадкавання.

(Заканчэнне артыкула ў наступным нумары)

Помнік у сувязі з бітвай на рацэ Нямізе ў 1067 г. Знаходзіўся ў пачатку цяперашняй вул. Мяснікова. (фота 1897 г.)

Святадухаўская царква базальнскага манастыра) перабудаваны ў псеўдарускім стылі, пл. Верхні рынак перайменаваная ў Саборную. Асноўныя вуліцы Верхняга горада, што падыходзілі з З. і Пд. да Саборнай пл., былі прамыя і паралельныя. У ніжнім горадзе асталося радыяльна-веерная планіровачная структура, якая

Рака Свіслач і Замкавая гара (канец XIX ст.)